

Prof. zw. dr hab. Dariusz L. Szlachetko
Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody
Uniwersytet Gdański

Gdańsk 5.05.2017

Recenzja

rozprawy doktorskiej pani mgr Edyty Jermakowicz
zatytułowanej

Phylogeography, genetic diversity and demography of boreal-montane orchid Malaxis monophyllos (L.) Sw.

(Filogeografia, różnorodność genetyczna i demografia borealno-górskiego storczyka

Malaxis monophyllos (L.) Sw.)

Informacje wstępne

Na rozprawę doktorską pani mgr Edyty Jermakowicz składa się cykl trzech publikacji naukowych:

- 1 - **E. Jermakowicz**, A. Wróblewska, E. Brzosko, P. Mirski, T. Hirse. 2015. Phylogeographical structure of the boreal-montane orchid *Malaxis monophyllos* as a result of multi-directional gene flow. – *Botanical Journal of the Linnean Society* **178**: 138-154. 2015 (IF = 2.523, MNiSW = 35 pkt).
- 2 - **E. Jermakowicz**, E. Brzosko. 2016. Demographic responses of boreal-montane orchid *Malaxis monophyllos (L.) Sw.* Populations to contrasting environmental conditions. – *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* **85**(1): 3488 (1-17) (IF = 1.213, MNiSW = 25 pkt).

3 - E. Jermakowicz, E. Brzosko, J. Kotowicz, A. Wróblewska. 2017. Genetic diversity of orchid *Malaxis monophyllos* over European range as an effect of population properties and postglacial colonization. – *Polish Journal of Ecology* (accepted for publication), (IF = 0.567, MNiSW = 15 pkt).

We wszystkich publikacjach Doktorantka jest pierwszym i korespondującym autorem co oznacza, że Jej wkład w ich powstanie był bardzo istotny. Wszystkie publikacje ukazały się w czasopismach z tzw. Listy Filadelfijskiej. Ze względów formalnych warto odnotować, że do materiałów do recenzji dołączono oświadczenia współautorów na temat ich wkładu w powstanie ww. publikacji.

Opublikowanie artykułów składających się na rozprawę doktorską w renomowanych czasopismach branżowych oznacza, że przeszły one z sukcesem przez gęste sito oceny eksperckiej, co gwarantuje ich wysoką jakość. Nie pozostawia za to szerokiego pola do dyskusji dla recenzenta samej rozprawy doktorskiej.

Ocena formalna

Od wieków storczyki wzbudzają silne emocje wśród badaczy. Piękne kwiaty, z którymi zwykle te rośliny są kojarzone, jak i ciekawa biologia rozpalają także namiętności szerokiego grona amatorów. Tymczasem, o czym rzadko kto wie, około 90% gatunków ma kwiaty dosyć niepozorne, a w każdym razie mało spektakularne. Jednym z takich gatunków jest *Malaxis monophyllos*, występujący także w naszym kraju. Jego drobne, zielonawe kwiaty nie kojarzą się raczej z okazałymi orchideami z tropików.

Storczykowate *en bloc* zagrożone są w skali globalnej wymarciem, w związku z kompleksowym oddziaływaniem człowieka nie tylko na środowisko ich występowania, ale także bezpośrednio na same rośliny. Storczykowate bodaj najbardziej z całego królestwa

roślin uzależnione są od innych, żywych komponentów środowiska, jak grzyby mikoryzowe czy zwierzęta dokonujące transferu pyłkowin. Zdecydowana większość tych roślin ma bardzo ograniczony zasięg, a liczebność populacji jest zwykle niewielka. Celem zachowania storczyków dla przyszłych pokoleń istotne jest poznanie różnych aspektów ich biologii. Szczególne znaczenie ma w tym przypadku poznanie procesów demograficznych oraz zmienności genetycznej populacji gatunków szczególnie wrażliwych, zagrożonych wymarciem. Niestety, takich prac w literaturze światowej na temat Orchidaceae jest niewiele.

Rozprawa doktorska pani mgr Edyty Jermakowicz dotyczy jednego z rzadszych przedstawicieli rodziny Orchidaceae w Polsce, wyblina jednolistnego (*Malaxis monophyllos*). Celem, który postawiła przed sobą Doktorantka było ustalenie genetycznych i demograficznych wzorców zmienności dla tego gatunku, co ma fundamentalne znaczenie dla zrozumienia historii wyblina oraz przewidywań jego zachowania w obliczu nadchodzących zmian klimatu. Doktorantka jasno sformułowała hipotezy robocze, wedle których:

- wzorce zmienności genetycznej i demograficznej są zależne od biologii gatunku, w tym możliwości dyspersji oraz wielkości populacji;
- obserwowana fragmentacja zasięgu gatunku i wyraźne różnice siedliskowe wskazują na izolację populacji i istnienie wyraźnych regionalnych wzorców demograficznych;
- zróżnicowanie warunków między siedliskami naturalnymi i antropogenicznymi wraz z ich odmienną historią sprzyjają powstawaniu różnic między populacjami na poziomie genetycznym i demograficznym.

W celu sfalsyfikowania powyższych hipotez Doktorantka posłużyła się rozbudowaną metodyką badawczą, którą szczegółowo omówiła w publikacjach. Obejmuje ona zarówno metody biologii molekularnej, demografii roślin, jak i modelowanie rozmieszczenia gatunków (MaxEnt).

Wyniki badań pani Jermakowicz wykazały istnienie 19 haplotypów wyblina, względnie wysoką różnorodność haplotypową i nukleotydową cpDNA w europejskiej części zasięgu. Mimo to, brak wyraźnej struktury filogeograficznej *M. monophyllos* w Europie, co przejawia się szerokim rozprzestrzenieniem pospolitych haplotypów i brakiem istotnych różnic między wartościami zróżnicowania międzypopulacyjnego. Ujawniły też istnienie 3 centrów różnorodności genetycznej gatunku w Europie. Zdaniem Kandydatki centra te mogą być zgodne z lokalizacjami refugium tego gatunku. Wyniki analiz AFLP wykazały wyższy poziom różnorodności genetycznej populacji borealnych w stosunku do górskich, a także wskazały na genetyczne zubożenie populacji, które miało miejsce – zdaniem pani Jermakowicz – podczas post-glacialnej kolonizacji. Obecny zasięg gatunku może być pozostałością po znacznie szerszym późnoglacialno-wczesnoholocenijskim zasięgu. Fragmentacja zasięgu może postępować prowadząc do ograniczenia przepływu genów między populacjami, a tym samym zwiększenia izolacji między nimi. Analizy demograficzne wykazały bardzo dynamiczny charakter populacji związany m.in. z intensywną wymianą osobników. Co ciekawe populacje borealne charakteryzują się wyższym poziomem reprodukcji, co jest szczególnie istotne w związku z przewidywanym charakterem zmian klimatycznych. Interesującym wnioskiem wynikającym z badań Doktorantki jest stwierdzenie, że populacje z siedlisk antropogenicznych – mimo niższego potencjału reprodukcyjnego i niestabilnej liczebności – utrzymują porównywalną lub nawet wyższą różnorodność genetyczną niż populacje ze środowisk naturalnych. Zdaniem Doktorantki głównym mechanizmem kształtującym ich strukturę genetyczną jest duża liczebność populacji źródłowych wraz z szybkim wzrostem liczebności w pierwszych latach kolonizacji siedlisk antropogenicznych.

W tym miejscu nasuwają się pytania, które chciałbym zadać Doktorantce podczas publicznej obrony:

- jak przedstawia się zróżnicowanie genetyczne i demografia północnoamerykańskich populacji *Malaxis monophyllos*;

- jaka forma zapylania i gamii dominuje o wyblina i jaki jest jej wpływ na strukturę genetyczną populacji;

- gatunkiem o zbliżonym typie rozmieszczenia i podobnej sile ekspansji jest *Epipactis helleborine*, który także stosunkowo często bywa spotykany na siedliskach antropogenicznych. Czy pani Jermakowicz mogłaby porównać oba taksony pod względem ich biologii?

Moim zdaniem Doktorantka w pełni zrealizowała postawione sobie cele. Z powodzeniem określiła zróżnicowanie genetyczne i demograficzne wyblina jednolitego, określiła możliwości przetrwania gatunku wobec obserwowanych zmian klimatycznych i szanse jego przetrwania.

Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska pani mgr Edyty Jermakowicz składająca się ze spójnego tematycznie cyklu trzech artykułów naukowych opublikowanych w języku angielskim w czasopiśmie z listy A Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod wspólnym tytułem „Phylogeography, genetic diversity and demography of boreal-montane orchid *Malaxis monophyllos* (L.) Sw.” (Filogeografia, różnorodność genetyczna i demografia borealno-górskiego storczyka *Malaxis monophyllos* (L.) Sw.) spełnia wymogi stawiane tego typu pracom określone w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U.2015.249 z dn. 14 marca 2003 r, rozdz. 2, art. 13.1 oraz 13.2), tzn. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wskazuje na ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki i Jej umiejętność prowadzenia pracy naukowej. W związku z tym

zwracam się do Wysokiej Rady Wydziału Biologiczno-Chemicznego Uniwersytetu w Białymstoku o dopuszczenie pani mgr Edyty Jermakowicz do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora nauk biologicznych.

Prof. zw. dr hab. Dariusz L. Szlachetko

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping, stylized lines that form the name 'Dariusz L. Szlachetko'.